

КОРУПЦИЯТА В
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО:
КЪДЕ СА ПРОБЛЕМИТЕ.

ГЛЕДНАТА ТОЧКА НА
ГРАЖДАНИТЕ

GLOBAL METRICS Ltd.

Съдържание:

1. Въведение.....	2
2. Разпространение на корупционни практики в различни сектори в страната	3
2.1 Разпространение на корупционни практики в здравните заведения.....	10
2.2. Нерегламентирани плащания за лечение в здравни заведения.....	15
2.3 Личен опит, свързан с корупция в здравни заведения.....	18
3. Удовлетвореност от организацията на здравни услуги в страната (частни и държавни болници).....	20
3.1 Нагласи към частно здравеопазване и приватизиране на лечебни заведения	23
3.2 Оценка на условията, предоставяни в частните и държавни болници в страната	25
4. Достатъчна наличност на здравни заведения в страната.....	33
5. Обобщение	35

1. Въведение

Настоящият анализ е насочен към няколко основни теми, свързани със здравния сектор в България. Докладът цели да установи нагласите сред обществото към дейността на здравните заведения в частния и държавния сектор. Изследването обобщава удовлетвореността на българските граждани от получаваната здравна помощ, оценките на ползвателите на съществуващите условия и предоставяните услуги и достатъчната наличност на болнични заведения в страната, в това число и съпоставка между условията и здравните услуги в държавните и частните здравни заведения. Основен фокус ще бъде поставен върху оценките за наличие на различни нерегламентирани, корупционни практики, осъществявани както от самите лекари, така и от ръководствата на болниците. Една от основните теми в изследването е така нареченото „доплащане“ за болнично лечение, в неговите регламентирани и нерегламентирани форми. Според последните данни за изпълнението на Националната здравна стратегия, за периода от 01.01 до 31.12.2018 г. общо начислените суми, получени без правно основание по протокол за неоснователно получени суми, в системата на НЗОК са в размер на 1 759 742 лв. Нарушения се установяват и при извършени самостоятелни проверки от контрольори на РЗОК, както и такива извършени с участието на експерти от ЦУ-НЗОК.¹ Според същия доклад едни от най-честите нарушения за налагане на санкции са: плащане или доплащане от осигурено лице за дейност, заплатена от НЗОК по време на хоспитализацията му по клинична пътека. В доклада се отбелязва, че съществуващата здравна система принуждава пациентите да доплащат повече пари, отколкото се събират от всички граждани чрез осигуровки, като най-голям дял от доплащанията са за лекарства. България остава сред страните в ЕС, които продължават да отделят значително по-малко средства за здравеопазване в сравнение със средното ниво на страните – членки. Докладът за състоянието на здравето на гражданите и изпълнението на Националната здравна стратегия 2020 за 2019 г. година показва, че организацията на действащата здравна система, принуждава българския пациент да доплаща най-много средства от себе си за здравна услуга, докато я получава (48%), в сравнение с останалите

¹ shorturl.at/fyIRY

пациенти в Европа, които доплащат 20-25%. Най-голям дял от доплащанията продължават да са за медикаменти и медицински изделия – над 40%. България остава сред страните в ЕС, които продължават да отделят значително по-малко средства за здравеопазване, в сравнение със средното ниво на страните-членки. На фона на тези статистики, през последните пет години средният разход за здравеопазване на домакинство се е повишил от 594 лева (през 2015 година) до 836 лева (през 2020 година), а средният разход на едно лице от 248 лева (през 2015 година) на 388 лева (през 2020 година).² По тази причина е от изключителна важност да се идентифицират нагласите сред населението по отношение на степента, в която корупцията е разпространена в здравния сектор, както и нивата на удовлетвореност от предоставяните в него услуги. Съществени недостатъци на системата са, че пациентите доплащат за дейности в рамките и извън обхвата на основния пакет – непрозрачно и нерегламентирано. Налице е недоволство сред населението от качеството на предоставяните услуги и големият и нерегламентиран размер на доплащанията.

Данните в доклада са от национално представително за пълнолетното население на страната проучване, проведено в периода от 14.05.21 година до 26.05.21 г. от социологическа агенция Глобал Метрикс по поръчка на Български институт за правни инициативи. Проучването е преведено по метода на пряко стандартизирано интервю по домовете на анкетираните лица чрез таблети. Използвана е двустепенна гнездова извадка чрез квоти, формирани по показателите: възраст, пол, образование и тип на населеното място. Анкетирани са общо 1048 пълнолетни граждани на България.

2. Разпространение на корупционни практики в различни сектори в страната

Усещането за наличие на корупция в различни институционални сфери е изключително силно застъпено в българското общество. Водещи са институциите на изпълнителната власт, но непосредствено след тях са митниците (57,4%), общините (54,3%),

² Национален статистически институт

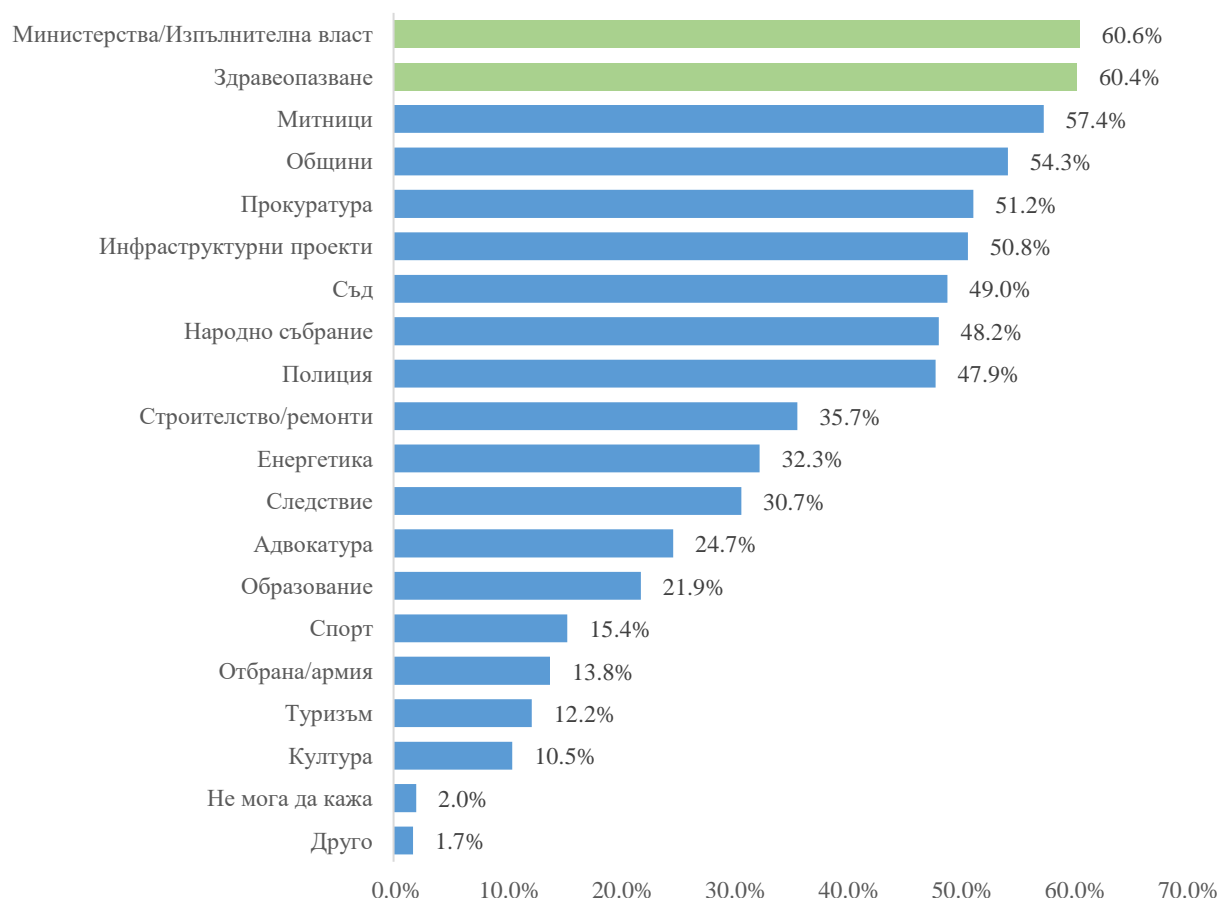
прокуратурата (51,2%). Обособяват се и специфични подсектори – здравеопазване (60%), инфраструктурни проекти (51%) и строителство/ремонти (36%), енергетика (32%), образование (22%).

Сред специфичните сектори се откроява здравеопазването, за което около **шейсет на сто (60%)** от анкетираните граждани на страната споделят мнението, че са налице **корупционни практики**. Високият процент на негативни мнения насочени към сферата на здравеопазването вероятно е породен от новосъздалата се епидемична обстановка, свързана с Covid-19, която представлява сериозно изпитание за всички здравни системи по света. Противоречивият успех на България в това отношение, както и нашумелите в публичното пространство съмнителни действия и решения на правителството и ръководствата на някои болници, вероятно са изиграли основна роля в сформирването на тези нагласи.

Съдът, Народното събрание и полицията, също се считат за институции обхванати от корупционни практики, като тези твърдения се подкрепят с дялове от около 48% от анкетираните граждани.

В кои от следните сфери е най-високо разпространението на корупционни практики?

*На анкетираните е дадена възможност да отговорят с повече от един отговор

Прави впечатление, че нагласите към почтеността на институциите представляващи изпълнителната, законодателната и съдебната власт са изразено по-негативни, спрямо останалите. Изключение правят митниците, за които традиционно нагласите са критични и общините, които управляват не малък обществен ресурс и са най-честия досег на обикновения гражданин с властта. С относително по-ниски дялове от около една трета се обособяват твърденията, че разпространението на корупционни практики е силно изразено в енергетиката и в следствието.

Анкетираните граждани най-рядко определят като засегнати от корупция отбраната (армия), туризмът и културата.

Разглеждайки статистическото разпределение в отговорите на анкетирания по възраст се забелязва, че по-възрастните граждани са по-склонни да посочват, че в здравеопазването има корупционни практики. Причина за това може и да е фактът, че тези групи по-често от останалите използват здравни услуги и имат непосредствен поглед върху здравната система и работа ѝ. Около шейсет на сто от анкетирания на възраст над 40 години посочват именно тази сфера като най-силно обхваната от корупция. Сходни тенденции се наблюдават и сред гражданите с по-нисък месечен доход, докато сред анкетирания под 40 годишна възраст е по-разпространено мнението, че изпълнителната власт, прокуратурата и митниците са корумпирани.

Статистически разрез по населено място ясно показва, че усещането за наличие на корупция е най-силно застъпено в столицата. Живеещите в София са посочвали като корумпирани изброените сфери и институции много по-често от останалите. Най-силно открояващи се разлики се наблюдават по отношение на прокуратурата и полицията, където процентът на определили ги като корумпирани в столицата е с около 20% по-висок от дялът на посочването им в по-малките населени места.

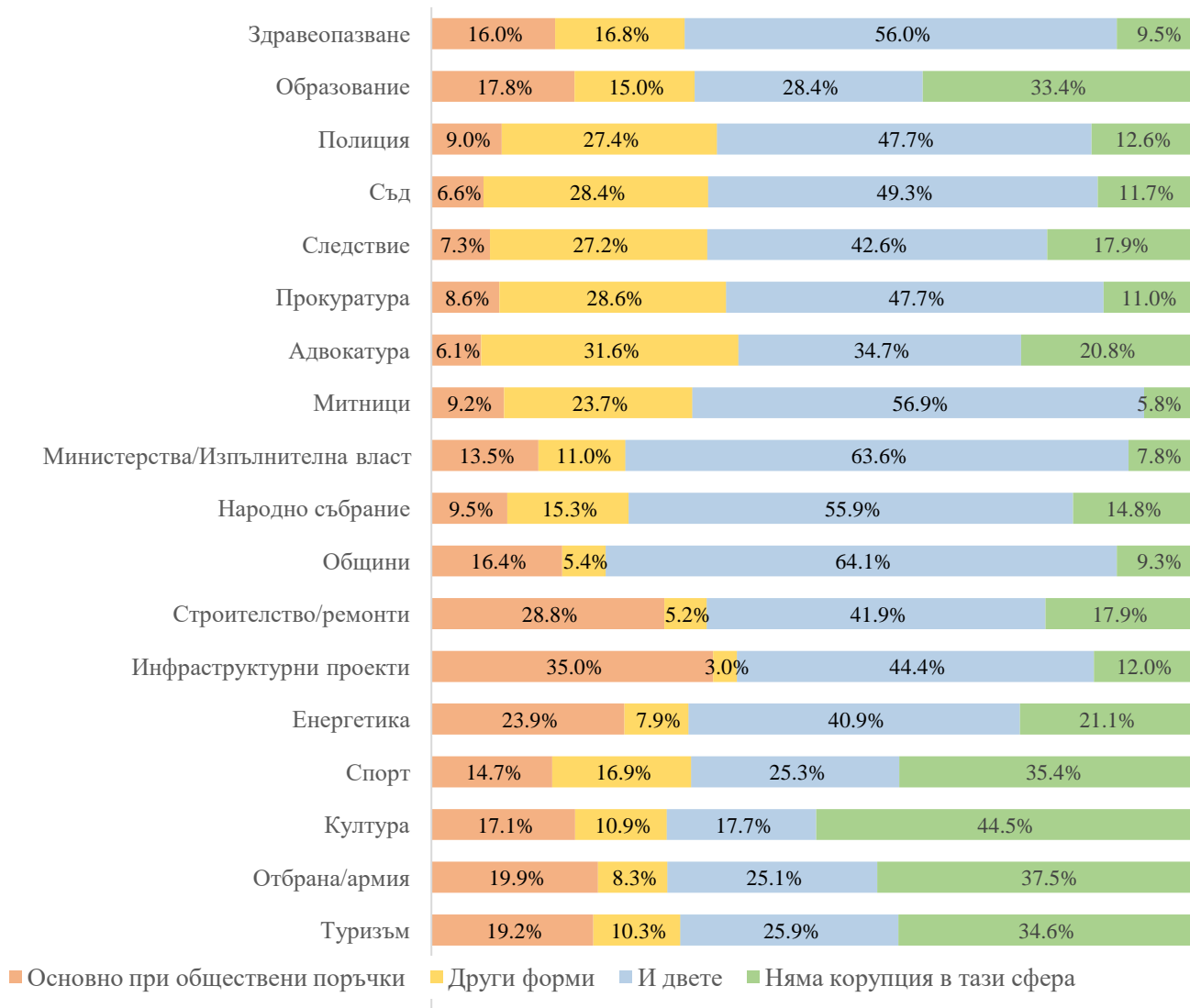
Сред представителите на ромския етнос усещането за корупция в изброените сфери е по-силно спрямо останалите. Седемдесет на сто от анкетирания роми посочват, че в здравеопазването се прилагат корупционни практики. Те относително по-често смятат за корумпирани и съдът и общините.

Анкетираните най-често споделят мнението, че **корупцията в изброените сфери присъства както по отношение на обществени поръчки, така и под други форми**. Това мнение е най-силно застъпено по отношение на общините, изпълнителната власт, митници, здравеопазване и Народното събрание, в този ред, където дялът на споделящи това мнение е над една втора от анкетирания. Със сходен дял се обособяват и смятащите, че в съда корупцията е разпространена не само по отношение на обществените поръчки (49,3%). С равни дялове от 47,7% се обособяват отговорилите, че корупцията в полицията и

прокуратурата не засяга само обществени поръчки, а и други форми на неправомерни действия.

Ако смятате, че има корупция в тези сектори, тя какви случаи засяга според Вас?

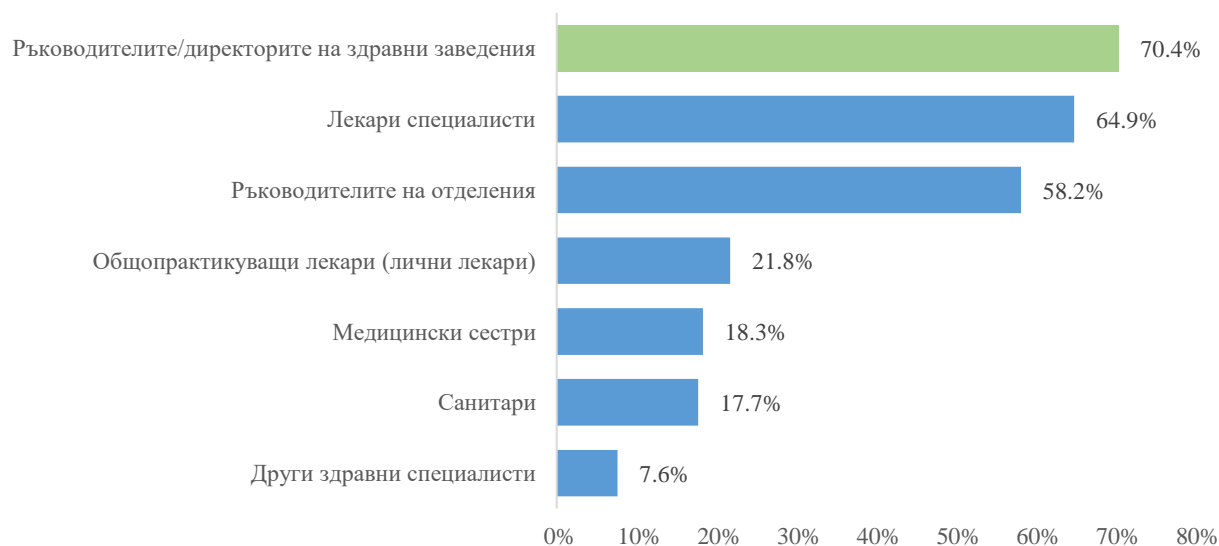
Това потвърждава предходно анализирани данни за подчертано усещане за наличие на корупция в законодателната, съдебната и изпълнителната власт. **Корупционните практики, осъществявани във връзка с обществени поръчки най-често се свързват със инфраструктурни проекти (35%), строителство/ремонти (28,8%) и енергетика (23,9%).** Тези резултати не са изненадващи, тъй като и трите сфери са изключително актуални в общественото пространство и често се обсъждат различни съмнителни и неправомерни действия, свързани с ремонти и изграждане на големи пътни мрежи. От години в общественото ползрение е и задлъжняването на държавните енергийни фирми, което често се свързва с лошо или неефективно управление, в това число и прекомерно завишени или неправомерни разходи.

За адвокатурата, съда, прокуратурата, полицията и следствието най-често се смята, че корупцията съществува под други форми, а не чрез обществени поръчки. Макар основни дялове от анкетираните да смятат, че и те участват в нечестни сделки по обществени поръчки, изброените институции обичайно се свързват по-скоро с търговия на власт и влияние в други насоки.

Статистическото разпределение показва, че младежите на възраст между 25 и 30 години са значително по-категорични, че корупционните практики се извършват **и чрез обществени поръчки и по други канали.** Сходна тенденция, аналогично с предходно анализирани данни, се наблюдава и сред мненията на живеещите в столицата.

Ако според Вас има корупция в сектор здравеопазване, кои от следните групи са най-често замесени:

*На анкетираните е дадена възможност да отговорят с повече от един отговор

Малко над седемдесет на сто от анкетираните смятат, че **корупцията в сектор здравеопазване е най-силно разпространена сред ръководителите и директорите на здравните заведения**. Въпреки това са високи и дяловете на анкетираните, които смятат, че лекарите специалисти (64,9%) и ръководителите на отделения (58,2%) също са проводници на корупционни практики в тази сфера. С дялове от около една пета се посочва, че незаконни корупционни дейности се извършват от общопрактикуващи лекари, медицински сестри и санитарни.

Забелязва се, че гражданите под 40 годишна възраст като цяло са по-склонни да посочват като корумпирани директорите и ръководителите на здравни заведения, докато анкетираните във възрастовата група от 40 до 60 години по-често определят лекарите като корумпирани. Хипотезата, която би могла да обясни тези нагласи е свързана с по-честите посещения на възрастните в ДКЦ-та, както и по-регулярното посещаване на един и същ лекар, поради хронични заболявания. Младите, от друга страна, по-често посещават различни специалисти в големи болници. По тази причина за по-младите граждани е по-лесно да разглеждат наличието на корупция през управлението на здравното заведение, в

лицето на директорите и ръководителите, а за по-възрастните, поради по-близкия и регулярен контакт с определени лекари, да разпознават наличието на корупция през произвол на конкретното медицинско лице.

Усещането за корупция в работата на посочените групи специалисти отново е най-силно осезаемо сред живеещите в столицата.

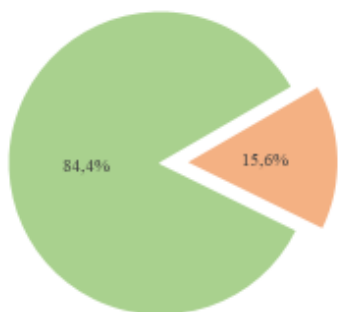
2.1 Разпространение на корупционни практики в здравните заведения

В тази точка от доклада са идентифицирани групите граждани, които са ставали жертва или свидетел на корупционна практика в болнично заведение, както и дали са сигнализирали за станалото. Разделът разглежда и разликите в нагласите на анкетиранияте по отношение на наличието на корупция в държавните и частните болници в страната.

15,6% от анкетиранияте граждани са били свидетел или жертва на корупция в здравно заведение. Едва 18% от тях обаче, подават сигнал за случилото се. Най-често такива сигнали са подавани до директора на болницата, инспекторат на НЗОК или медии. Тези данни сочат, че корупционните практики, осъществяващи се в здравни заведения в страната, почти винаги остават неразкрити. Сигналите, които все пак са били изпратени, са адресирани най-често към директорите на болници. Ниската честота, с която се съобщава за подобни случаи би могла да се обясни с нагласите сред населението, че основните проводници на корупция в този сектор са именно ръководителите и директорите на здравни заведения, които най-често се считат за страната, от която следва да се потърси подкрепа.

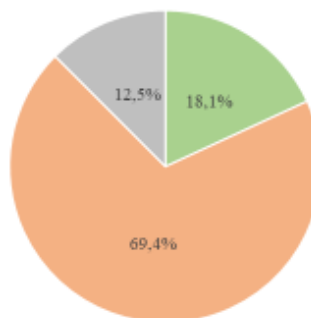
Били ли сте свидетел или жертва на корупция в здравно заведение?

■ Да ■ Не

База: Всички респонденти (N=1048)

Ако сте били свидетел или жертва на корупция в здравно заведение, подадохте ли сигнал?

■ Да ■ Не ■ Без отговор/Не може да прецени

База: Респонденти, които заявяват, че са били свидетел или жертва на корупция в здравно заведение (N=160)

Анкетираните в столицата много по-често са ставали жертва или свидетел на корупционни практики, извършени в здравно заведение. Това до голяма степен обяснява по-силната категоричност в техните мнения, че корупцията е силно разпространена в здравния сектор. Респондентите на възраст между 25 и 30 години, също по-често са ставали свидетели на такива практики от първо лице. Забелязва се, че сходни тенденции се наблюдават и сред анкетираните, които живеят с едно или повече лица под 18 години.

Оценка, за частните и за държавните/общинските болници по отношение на следните твърдения:	Частните болници	Държавните/общинските болници	Всички болници	В нито една болница	Не знам
Има повече корупция	9,4%	29,2%	34,7%	2,6%	24,0%

Анкетираните в по-голяма степен допускат, че корупционни практики се осъществяват в държавните болници, въпреки това 34,7% твърдят, че това се случва във всички болници в страната. Балансът в отношението между нагласите за корупция в държавни/частни болници в обществените нагласи е приблизително 3 към 2.

Наблюдава се интересна тенденция по отношение на този индикатор. Анкетираните с по-висока степен на образование подкрепят по-силно твърдението, че има повече корупция в държавните болници, докато при лицата с ниско образование се наблюдават обратни тенденции – по-често се твърди, че такива практики са обичайни за частните болници. Наблюдават се разлики и според това дали анкетираното лице е здравно осигурено или не. Здравно осигурените с над два пъти по-висока честота отговарят, че в държавното здравеопазване има повече корупция. За сметка на това лицата без здравно осигуряване вземат силен превес сред отговорилите, че всички болници са корумпирани. От тук би могъл да се направи извод, че именно наличието на повсеместни корупционни практики се е отразило демотивиращо на определена група лица от здравното осигуряване.

Според вас, къде е по-разпространена корупцията:

*На анкетираните е дадена възможност да отговорят с повече от един отговор

Аналогично с предходно анализирани данни, анкетираните считат, че ръководствата на болниците са най-сериозният проводник на корупционни практики в

сферата на здравеопазването. По отношение на останалите специалисти в здравните заведения обаче, се забелязва, че *лекарите и ръководителите на отделения в държавните болници значително по-често се считат за корумпирани от тези в частните болници*. От това можем да съдим, че нагласите на анкетирания към цялостната организация в дейността на частните и на държавните болници е сходна. Здравните заведения изначално се считат за корумпирани и целящи да се облагодетелстват чрез различни форми на корупционни практики, като тези дейности най-често се концентрират в ръководството им и съответно – управлението на активите на болницата. Въпреки това анкетирания смятат, че в частна болница има **по-малка вероятност те самите да пострадат от форма на корупция** при получаването на лечение от конкретни медицински лица или посещения в конкретни болнични отделения.

В статистическото разпределение се наблюдават няколко основни разлики. Значително по-силно е недоверието към работата на частните болници от жителите на селата, в сравнение с доверието им в държавните лечебни заведения. Лекарите, работещи в *частни болници*, се възприемат като корумпирани много по-често от живеещите в селата, докато лекарите, които работят в *държавни болници* са определяни като корумпирани предимно от живеещите в столицата. Забелязва се и че живеещите в села са относително по-скептични към честността на ръководствата на отделения и лекари в частни болници.

Лицата без здравно осигуряване по-често твърдят, че лекарите в частните болници са корумпирани, докато здравно осигурените вземат превес сред считащите, че лекарите в държавни болници са корумпирани.

Разпределението по доход показва, че лицата живеещи с личен месечен доход до 320 лева обвиняват в корупция предимно ръководството на частните и държавните болници, докато останалите относително по-често смятат, че освен сред тях съществуват корупционни практики, осъществявани и от страна лекарите и ръководствата на отделенията.

Оценка, за частните и за държавните/общинските болници по отношение на следните твърдения:	Частните болници	Държавните/общинските болници	Всички болници	В нито една болница	Не знам
Се финансират прозрачно	4,3%	5,2%	7,6%	34,4%	48,4%
Дават достатъчно публична информация за получените средства от здравната каса и тяхното разходване	2,8%	4,8%	7,6%	39,9%	44,9%
Приемат/обслужват с предимство пациенти с връзки	7,8%	17,8%	51,3%	2,3%	20,7%

Силно изразеното недоверие към ръководствата както на частните, така и на държавните болници, може да бъде обвързано с нагласите сред обществото, че в нито една болница финансирането не е достатъчно прозрачно и не се дава достатъчно публична информация за получените средства от здравната каса и тяхното разходване. Над половината от анкетираните са склонни да твърдят и че всички болници обслужват с предимство пациенти с връзки.

Според Вас има ли практики у нас да се „източва“ здравната каса?

Доверието към начина на управление на финансите, с които се разпорежда здравната каса е изключително ниско. Близко 70% от анкетираните в страната смятат, че здравната каса се източва и това засяга голяма част от изразходваните от нея средства. Едва 4,4% смятат, че няма такива практики.

Анкетираните на възраст под 40 години по-често от останалите са категорични че практиките по източване на здравната каса не само съществуват, но и засягат основна част от разходването на средствата от касата. Това вероятно е една от причините за по-силното негативно мнение на тази възрастова група към ръководствата на болниците. Въпреки това трябва да се отбележи, че дяловете на подкрепили това твърдение са над шестдесет на сто при всички възрастови групи. Това мнение е най-силно разпространено в столицата, сред анкетираните с по-висок личен месечен доход и лицата, които са здравно осигурени.

<i>Оценка, за частните и за държавните/общинските болници по отношение на следните твърдения:</i>	Частните болници	Държавните/общинските болници	Всички болници	В нито една болница	Не знам
„Източват“ пътеки от здравната каса	3,2%	14,4%	61,1%	1,0%	20,2%
Правят/Назначават ненужни прегледи	9,6%	11,0%	36,7%	4,0%	38,6%

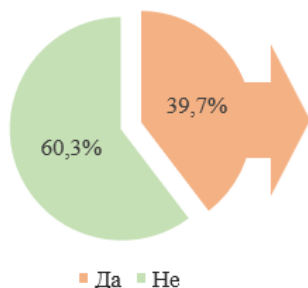
Източването на здравната каса не се приписва само на частните или само на държавните болници. С дял от малко над 61,1% анкетираните се обединяват около мнението, че подобни незаконни практики се извършват от всички болници. 36,7% смятат, че болничните заведения в страната назначават ненужни прегледи, с които отново неправомерно се усвояват финансови средства.

2.2. Нерегламентирани плащания за лечение в здравни заведения

Нерегламентираните плащания в здравни заведения са изключително разпространени в България. Това е отбелязано и от Националната здравна стратегия 2020, където са заложили мерки за преодоляването на този проблем. Според данните, делът на лица доплащали за лечение, които не са получили документ за плащането продължава да е висок.

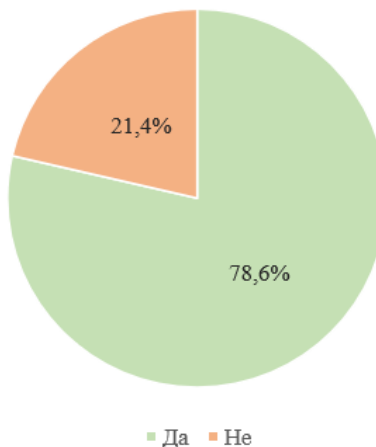

До момента налагало ли Ви се е да доплащате за лечение?

База: Всички респонденти (N=1048)

Беше ли Ви издаден документ?
(Само сред отговорилите, че им се е наложило да доплатят за лечение)

База: Респонденти, които заявяват, че поне веднъж до момента им се е наложило да доплатят за лечение (N=406)

Близо 40% от анкетираните са *доплащали* за лечение в болнично заведение. От тях малко над 21% **не са** получили документ за извършеното плащане. Делът на живеещите в столицата, които споделят, че им се е случвало да доплащат за лечение е с около 20% по-висок от този в областните, малките градове и селата. Въпреки това трябва да се отбележи, че те по-често са получавали и документ за това, спрямо изпадналите в същата ситуация от по-малки населени места.

Оценка, за частните и за държавните/общинските болници по отношение на следните твърдения:	Частните болници	Държавните/общинските болници	Всички болници	В нито една болница	Не знам
Често взимат пари без да дават документ	6,1%	7,7%	24,7%	9,4%	52,0%
Имат практики на искане на доплащане извън здравната каса	13,3%	13,3%	41,2%	1,3%	30,9%

Анкетираните не конкретизират дали вземането на пари без документ е по-често в държавните или частните болници. Около 25% се обединяват около твърдението, че това се случва във всички болници, но общо 52% не могат да дадат отговор на този въпрос. **Практиките за искане на доплащане обаче, са далеч по-разпознаваеми сред**

анкетираните, като малко над 40% твърдят, че това се случва във всички болнични заведения.

Статистически разрез по възраст на анкетираните показва, че лицата над 30 години са значително по-категорични, че тези неправомерни дейности се случват във всички болници. Забелязва се и че гражданите без здравно осигуряване, също по-често са на това мнение. Това отново би могло да се разглежда като причина за отдръпването им от държавното здравно осигуряване и преминаване към услуги на частни болници.

Доплащането за лечение в здравните заведения в страната се възприема за скъпо от 84% от анкетираните граждани, като 58,5% са заявили, че като *цяло е скъпо*, а 25,5% *смятат, че е умерено скъпо*. Едва 2,3% намират цената за приемлива, а 25,5% я намират за умерено висока. Лицата, които не са здравно осигурени по-

често намират цената за непосилна. Това вероятно е в резултат от по-високите цени, които се налага да плащат поради липсата на здравни осигуровки и съответно по-високата вероятност да им бъдат поискани непредвидени доплащания по лечението.

Доплащането за лечение в по-голяма степен се счита за прекалено скъпо от анкетираните във възрастовите групи от 25 до 40 години и над 60 години. Забелязва се също, че това мнение е най-силно разпространено сред живеещите в столицата и селата. Според статистическото разпределение – отново се наблюдават разлики между мненията на лицата с и без здравно осигуряване. Макар основни дялове и от двете групи да твърдят, че доплащанията са скъпи като цяло, анкетираните без здравно осигуряване вземат превес сред посочилите този отговор.

2.3 Личен опит, свързан с корупция в здравни заведения

Вие лично, давали ли сте пари или подарък на лекар в болница извън задължителните такси за лечението?

Формите на корупция в здравните заведения в страната са относително нормализирани, като основен дял от анкетираните споделят, че са давали пари или подаръци на лекар в болница, но това се е случило по тяхна инициатива. Тази тенденция е около два пъти по-силно разпространена в държавните болници, спрямо частните. **Споделилите, че са им били искани пари или друго от лекари в държавни болници са 10%, докато за частните болнични заведения този дял е три пъти по-нисък.** Близко половината от анкетираните заявяват, че не са им били искани рушвети под каквато и да е форма, а на 5,7% са им били искани, но те не са дали такива.

Високият процент на анкетирани, които по собствена инициатива са давали пари или подаръци на медицински лица би могъл да се обясни с цялостното силно усещане за корупция в страната и в частност – в здравния сектор, но също така може да е следствие от специфична култура и унаследени практики. Тези нагласи, разпространени в общественото пространство, водят до усещането, че различни „подаръци“ биха могли да спомогнат за безпрепятственото получаване на търсените услуги в конкретната ситуация, а и за в бъдеще.

Друго обяснение би могло да се търси и в по-ниските цени в държавния сектор, което оставя анкетираните с усещането, че са получили услуга от квалифицирано лице на по-изгодна цена, спрямо това, което биха поискали определените специалисти, работещи в частния сектор. Роля би могло да изиграе и по-ниското заплащане, получавано от специалистите в държавния сектор, което отново оставя в пациентите усещане, че са получили „недостатъчно възнаградена“ услуга от квалифицирано лице.

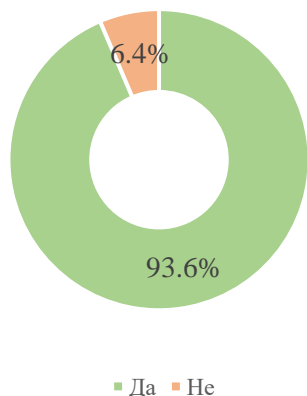
Статистическите разрези по възраст разкриват интересна тенденция. Лицата, които най-често са давали пари или подарък по собствена инициатива най-често са на възраст между 25 и 30 години. Тези, на които е било *поискано* подобно възнаграждение са предимно между 30 и 60 годишни. Забелязва се, че даването на подобен тип рушвет е най-силно разпространено в столицата, без значение дали е поискан или даден по собствена инициатива. Това се вижда и от данните сочещи, че делът на лица, на които *никога не е било искано* подобно възнаграждение в столицата е два пъти по-нисък, в сравнение с останалите населени места.

Обособява се относително висок дял лица без здравно осигуряване, които са давали поискан рушвет в държавни болници. Тук вероятно става въпрос за предоставяне на услуги на неосигурени лица, които обичайно се покриват от здравната каса, без предоставянето на необходимите документи за извършено плащане. Делът на здравно осигурени лица, които са били принудени да направят такова плащане (финансово или чрез подарък) в държавна болница е двойно по-нисък. Здравно осигурените обаче, много по-често са възнаграждавали по своя инициатива, с подобни средства, лекари в държавни болници.

3. Удовлетвореност от организацията на здравни услуги в страната (частни и държавни болници)

Здравноосигурен ли сте?

Здравнонеосигурените лица са 6,4%³, като те най-често са във възрастовите групи от 25 до 30 години и от 40 до 50 години. Мъжете и живеещите в малки градове и села, също значително по-често от останалите не се осигуряват.

Статистическото разпределение показва, че делът на здравно неосигурени представители на ромското население и сред лица с ниско образование е близо десет пъти по-голям от този

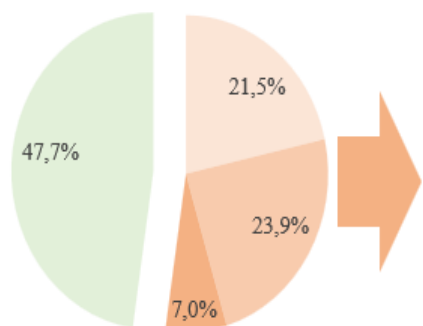
при останалите групи.

Забелязва се също, че тази тенденция е разпространена предимно сред най-бедните и най-богатите представители на населението. При първите вероятно това е в резултат от по-голямата неустойчивост на работните места, които заемат и силното присъствие на сивата икономика – работодателите им не плащат осигуровки, за да повишат крайната стойност на финансовите възнаграждения. При вторите най-вероятно се наблюдава преминаване към услугите предлагани от частни болници, поради по-високото качество.

³ По данни на Министерство на финансите те вероятно са около 9%, но поради непрестижността на отговорите настоящото изследване ги подценява. <https://www.minfin.bg/bg/wreply/11149>

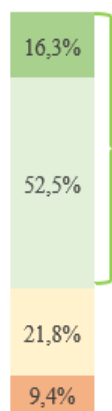

През последните 5 години
Вие или член на вашето семейство
били ли сте пациент на държавна/
общинска болница:...

- Да, аз лично
- Да, член на моето семейство беше пациент
- И аз и друг член на семейството ми сме били пациенти
- Не

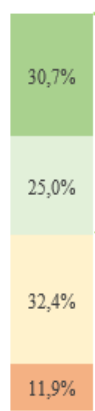
Степен на удовлетвореност от
получените грижи по време на престоя
в болницата/-ците

Като цяло са доволни от грижите 68,8%
от хората, които заявяват, че те и/или член на семейството им са били пациенти на държавна/общинска болница през последните 5 години

- Много съм доволен от грижите, които получих
- По-скоро съм доволен
- По-скоро не съм доволен
- Изобщо не съм доволен

Лична оценка на разходите за
полученото лечение

Като цяло престоят е бил поет от здравната каса или разходите са били ниски за 55,8%
от хората, които заявяват, че те и/или член на семейството им са били пациенти на държавна/общинска болница през последните 5 години

- На практика нямаш разходи - бяха поети от Здравната каса
- Разходите бяха по-скоро ниски
- Разходите бяха донякъде високи
- Разходите бяха твърде високи

База: Всички респонденти (N=1048)

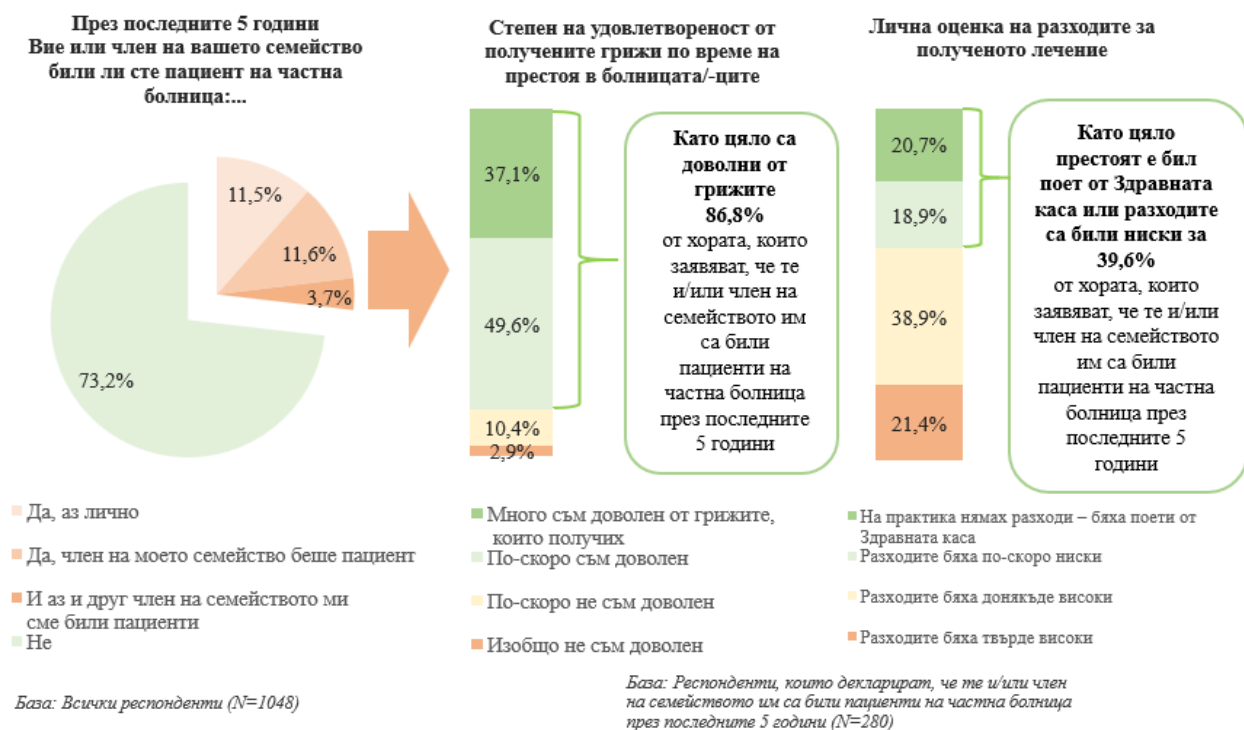
База: Респонденти, които декларират, че те и/или член на семейството им са били пациенти на държавна/общинска болница през последните 5 години (N=545)

Малко над половината анкетирани споделят, че те или членове на семействата им са били пациенти на държавна/общинска болница през последните пет години. Близко 70% от тях споделят положителни впечатления от получените услуги, макар и само 16,3% от тях да са останали напълно удовлетворени. Малко над 55% от използвалите услугите на държавна болница споделят, че разходите им са били напълно поети от здравната каса (30,7%) или са имали ниски разходи (25%).

Използвалите държавни здравни заведения са най-често във възрастовите групи от 25 до 30 години и на 50 години и повече. Те са предимно лица с относително нисък месечен доход (под 900 лева). Забелязва се, че лицата под 50 годишна възраст по-често са оставали

по-скоро неудовлетворени от получените грижи и услуги. Те по-често от останалите определят и разходите си като донякъде високи.

Общият дял на лица, които споделят, че те или членове на семействата им са били пациенти в частни болници е малко под 30%. Близко 90% са останали като цяло удовлетворени от получените в болницата услуги и грижи. Разходите обаче, са били високи за около 60% от тях, като 38,9% ги определят като „донякъде високи“, а 21,4% като „твърде високи“.

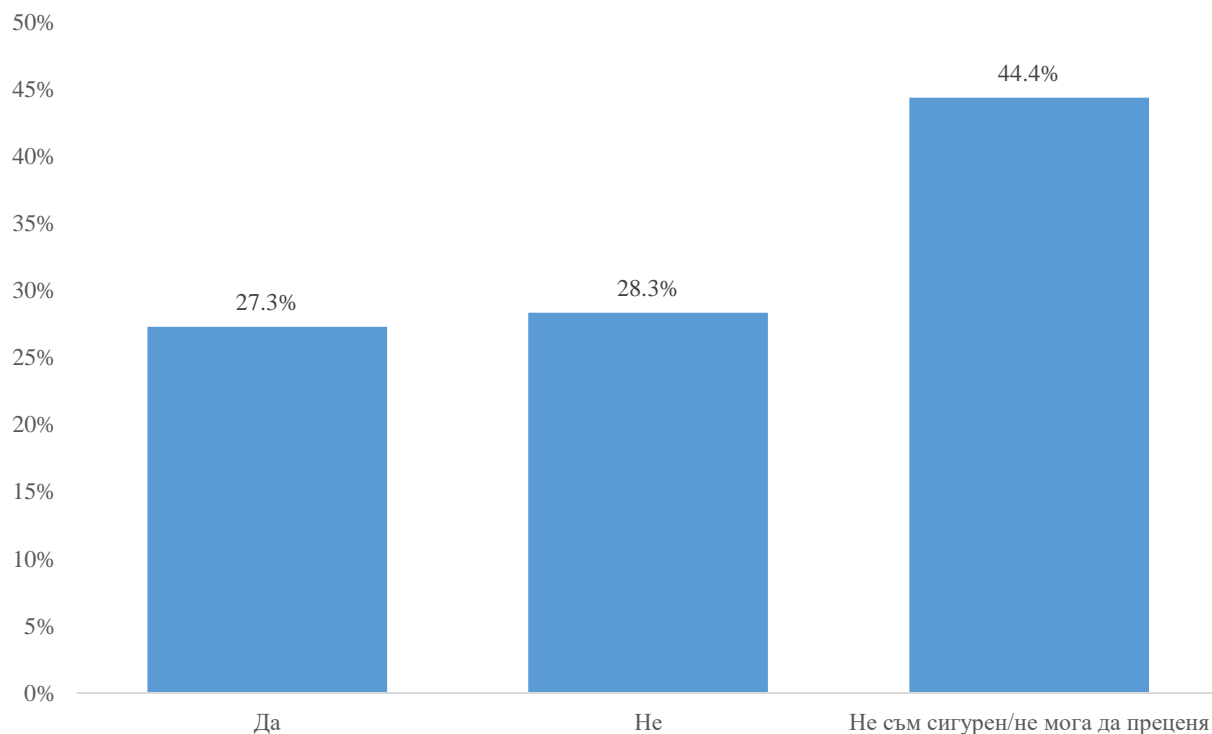
Частни болници са посещавали предимно лица на възраст между 50 и 60 години, а заявилите, че членове на техните семейства са били в подобно болнично заведение са предимно на възраст между 30 и 50 години. Статистическото разпределение показва, че живеещите в села най-рядко са имали досег с частно болнично заведение, било то от личен опит или посредством техен роднина. Частните заведения са се посещавали предимно от анкетираните с по-висок месечен доход на човек от домакинството. **Интересно е, че делът на здравно осигурени лица, които лично са използвали частна болница е около четири**

пъти по-висок от този на здравно неосигурените. Това означава, че част от лицата, които все пак плащат своите осигуровки избират частното болнично лечение. Причините за това могат да бъдат търсени както в по-добрите услуги, така и в по-добрите условия, свързани с лечение и апаратура.

3.1 Нагласи към частно здравеопазване и приватизиране на лечебни заведения

Трябва ли според вас да има и частни здравни каси?

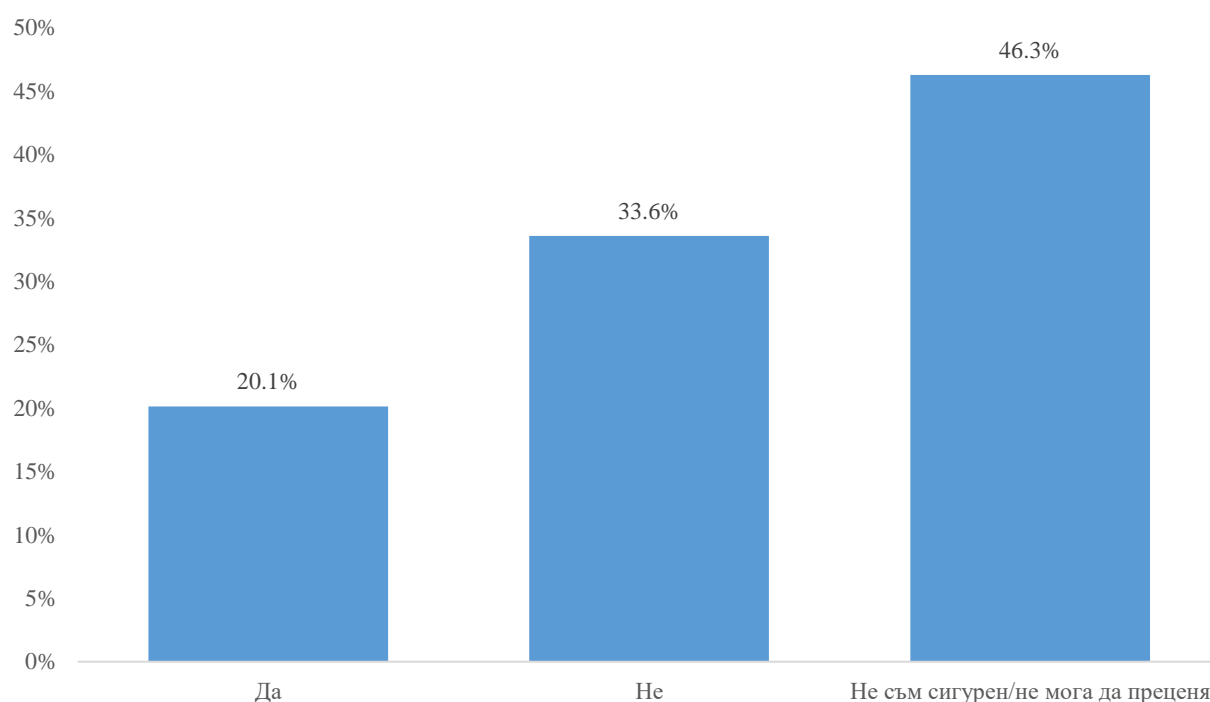
По отношение на темата за наличието на частни здравноосигурителни каси, които да допълват държавното здравно осигуряване, може да се каже, че българските граждани са по-скоро незапознати с проблема и не могат да дадат категоричен отговор – 44,4% от анкетираните не знаят или не могат да преценят дали е необходимо да съществуват частни здравни каси. Сред гражданите, които заемат твърда позиция по въпроса, се наблюдава относителен паритет между подкрепящите и неподкрепящите подобна мярка – 27,3% отговарят с „да“, 28,3% - с „не“.

В подкрепа на частните здравни каси се изказват предимно респондентите до 50-годишна възраст (най-вече тези до 24 години) и хората с най-високи доходи. Противници на идеята по-често са граждани с начално и основно образование, жителите на селата и лицата от ромски произход.

Респондентите, които към настоящия момент не са здравноосигурени, в по-малка степен подкрепят създаването и функционирането на частни здравни каси.

Трябва ли да се приватизират някои общински болници, които са на загуба?

Приватизацията на общински болници, които са на загуба, също е въпрос, който трудно може да бъде оценен еднозначно от българските граждани – 46,3% от тях не знаят или не могат да преценят каква е тяхната позиция. Малко над една трета от анкетираните са на мнение, че губещи общински лечебни заведения не трябва да се приватизират. 20,1% са на противоположната позиция и подкрепят подобна мярка.

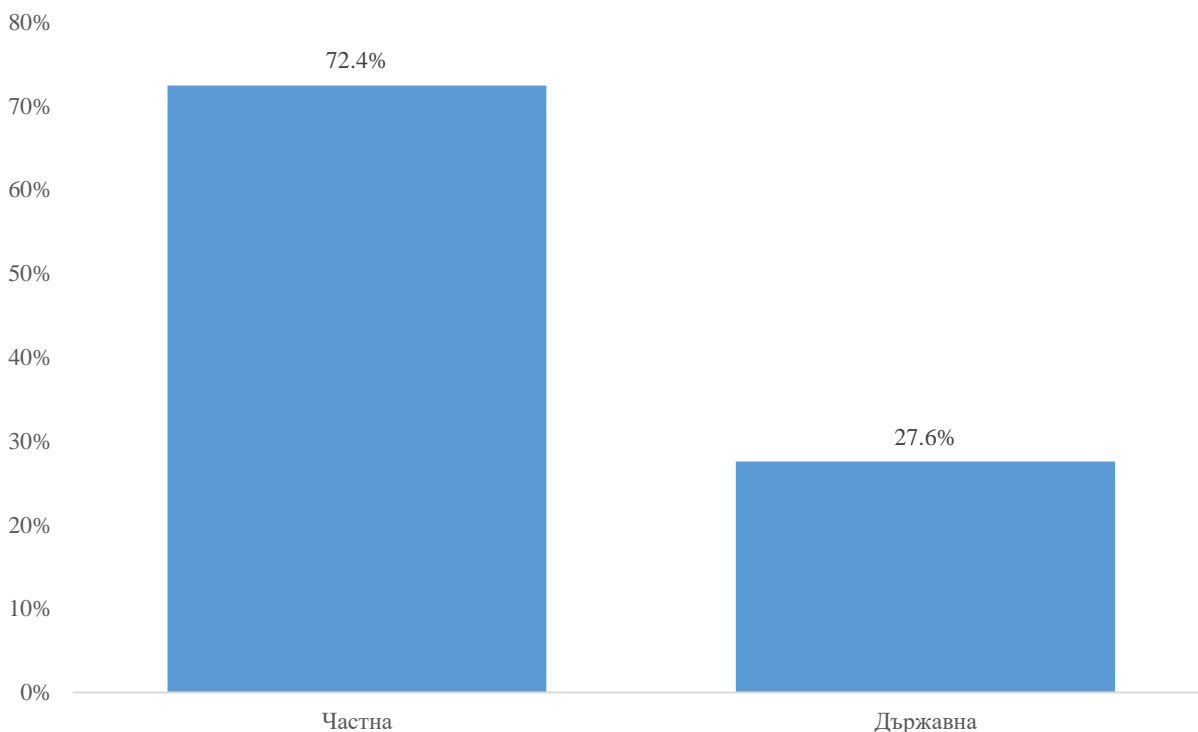
Приватизацията на общински болници на загуба се подкрепя в по-голяма степен от гражданите до 24-годишна възраст, от мъжете, от жителите на столицата, както и от

членовете на домакинства с по-високи доходи. Подкрепата за подобна приватизация е по-силно изразена и сред респондентите, които са здравноосигурени. Срещу мярката по-често са респондентите на възраст над 60 години, представителите на ромската етническа общност, както и хората с по-ниски доходи.

3.2 Оценка на условията, предоставяни в частните и държавни болници в страната

Ако можете да избирате, в каква болница предпочитате да се лекувате?

Мнозинството от българските граждани – 72,4%, отдават своите предпочитания на частните лечебни заведения при възможност за избор на място, на което да се лекуват. 27,6% са респондентите, които биха предпочели евентуалното им лечение да премине в държавна болница.

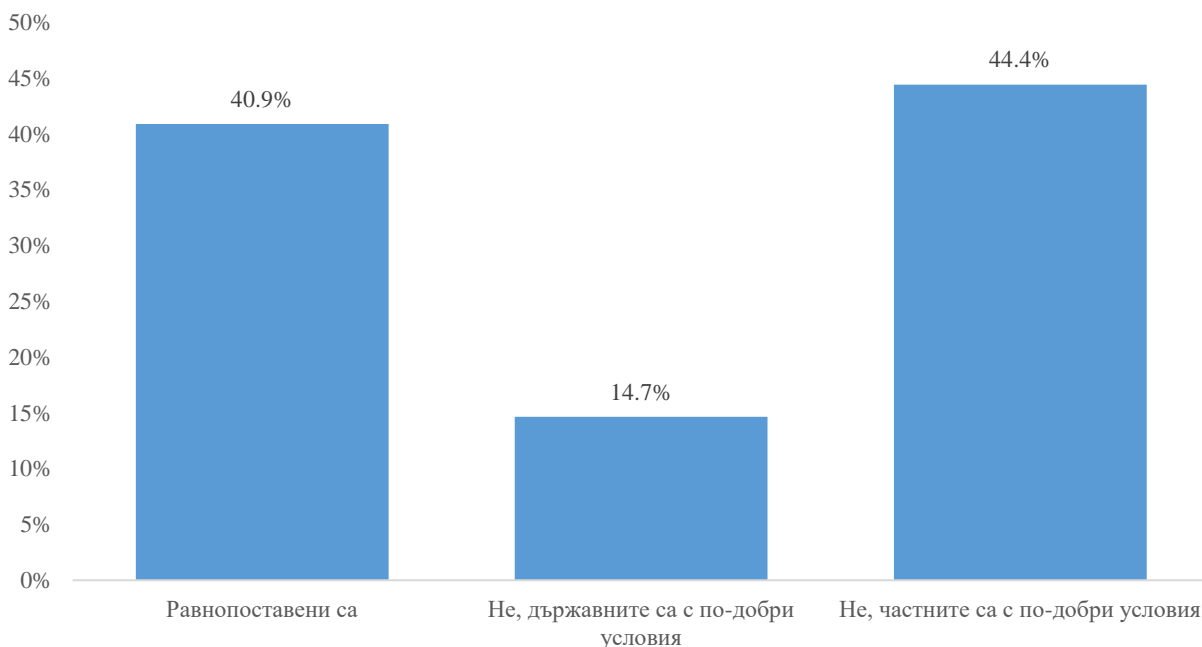
Гражданите на възраст до 50 години в по-голяма степен отдават своите предпочитания на частните болници. Най-ясно това е изразено сред анкетираните, попадащи във възрастовата група 31-40 години. В частни лечебни заведения в по-голяма степен биха искали да се лекуват и респондентите с най-високи доходи. Държавните

болници са по-предпочитани от лица от ромски произход и от хора с начално образование. По-висок е дялът на избиращите държавни лечебни заведения и сред жителите на селата.

Респондентите, които споделят, че към настоящия момент са здравноосигурени, по-често посочват, че ако можеха да избират, биха предпочели да се лекуват в частно лечебно заведение.

Според Вас равнопоставени ли са частните и държавните болници по отношение на финансирането от здравната каса?

44,4% от анкетиранияте граждани споделят, че държавните и частните болници не са равнопоставени по отношение на финансирането от здравната каса, като според тях частните се радват на по-добри условия. Равнопоставеност между държавните и частните лечебни заведения разпознават 40,9% от респондентите. С най-нисък дял – 14,7%, са заявили, че равнопоставеност по отношение на финансирането от здравната каса не съществува и че държавните болници са с по-добри условия на финансиране от Касата.

Жителите на столицата значително по-често смятат, че болниците не са равнопоставени и че частните лечебни заведения са с по-добри условия. Около подобно мнение се обединяват в по-голяма степен респондентите с по-високи доходи. Най-силно

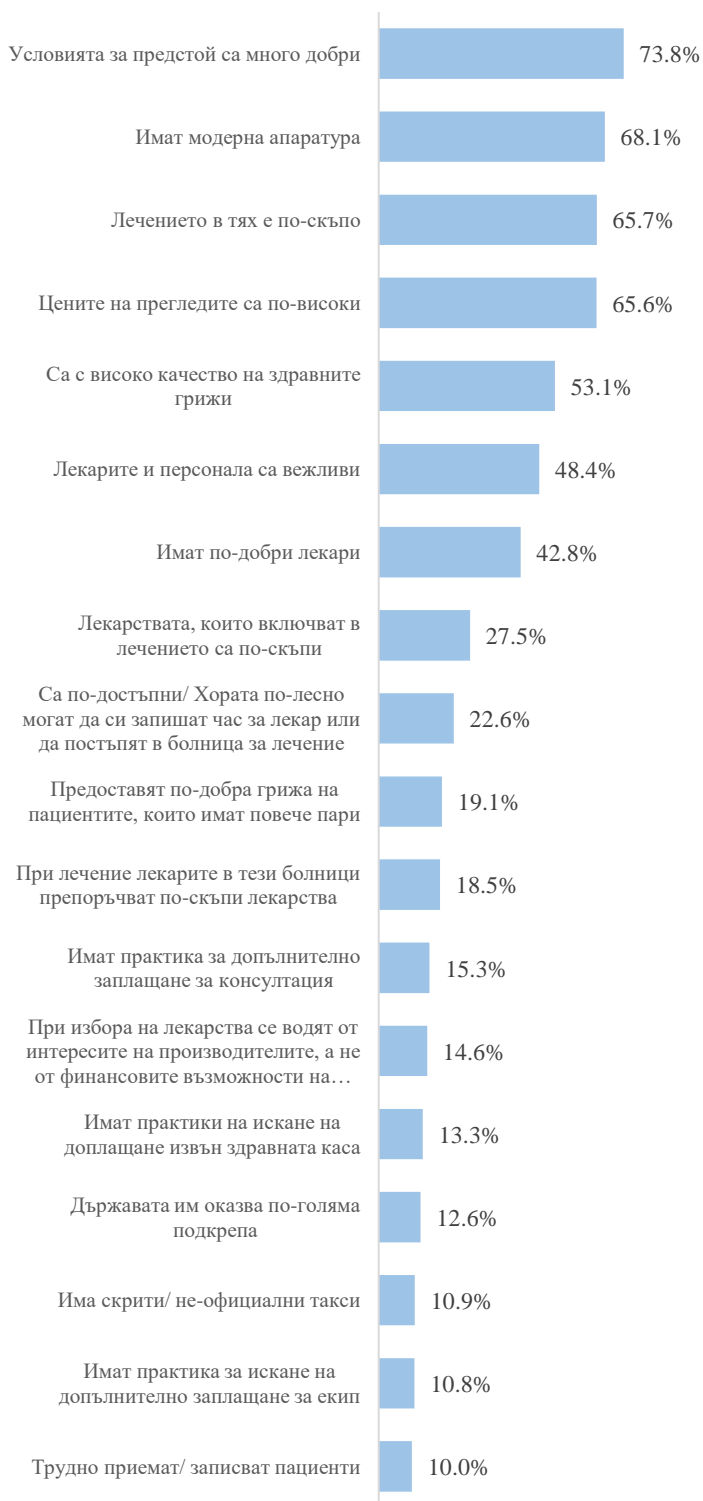

убедени в равнопоставеността между държавните и частните лечебни заведения са гражданите с начално образование и представителите на ромската и турската етническа общност.

Здравноосигурените лица по-често споделят мнението, че държавните и частните болници са равнопоставени по отношение на финансирането от здравната каса. Респондентите без здравни осигуровки по-често мислят, че частните лечебни заведения са с по-добри условия.

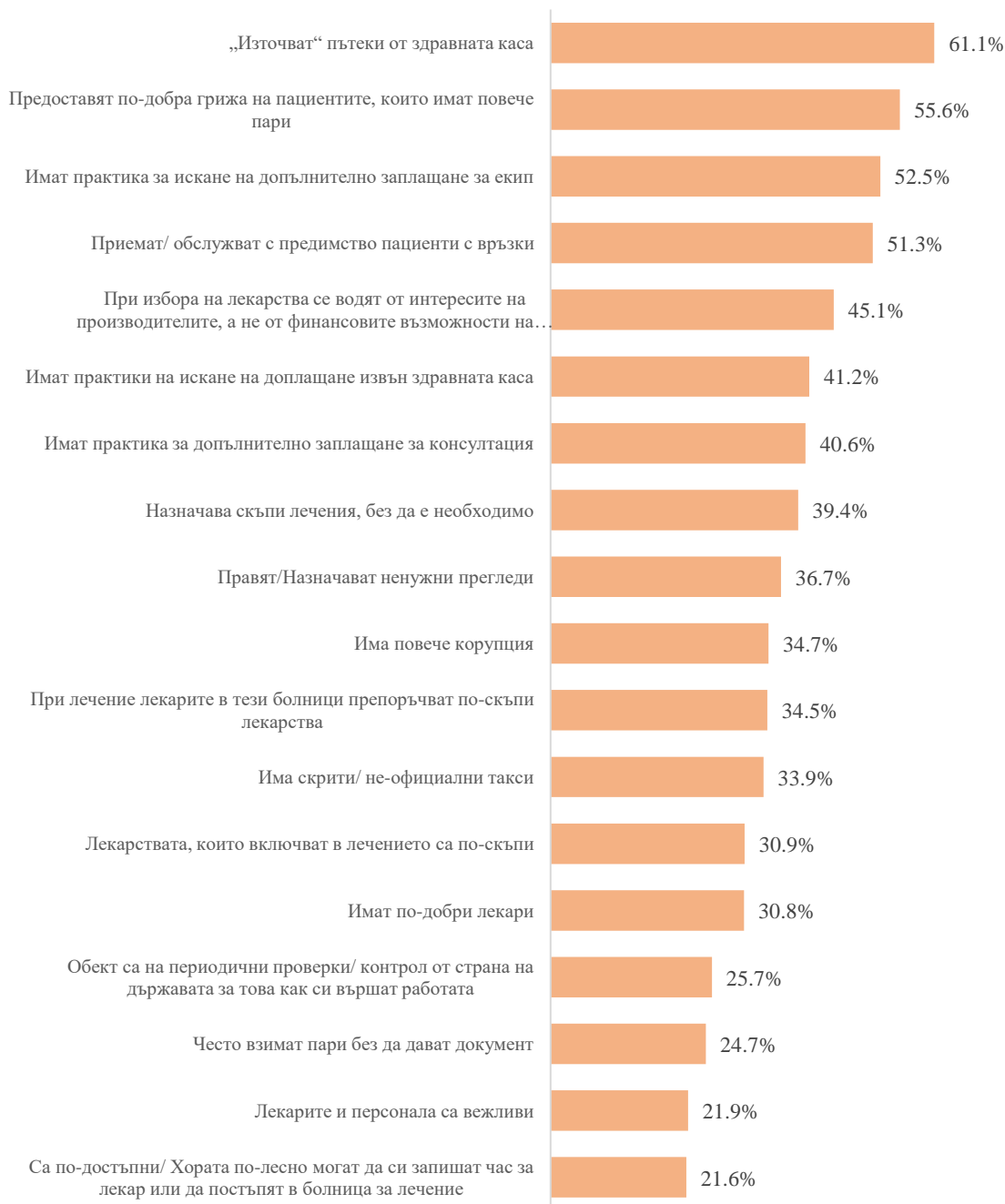
Частните болници:...

Държавните/ общинските болници:...

Всички болници:...

Нагласи към частните болници, в сравнение с държавните/общинските и болниците като цяло:...

(Подредбата е по първите 10 твърдения, които се отнасят в най-висока степен към частните болници)

- Частните болници
- Държавните/ общинските болници
- Всички болници
- В нито една болница

Нагласи към държавните/общинските болници, в сравнение с частните и болниците като цяло:...

(Подредбата е по първите 10 твърдения, които се отнасят в най-висока степен към държавните/общинските болници)

- Държавните/ общинските болници
- Частните болници
- Всички болници
- В нито една болница

При оценката на лечебните заведения в страната се наблюдават значително разлики между държавните и частните болници по много от зададените критерии. Най-силно това е изразено при твърдението, че условията за престой са много добри – 73,8% определят, че това е валидно за частните лечебни заведения. 68,1% от българските граждани са на мнение, че частните болници разполагат с модерна апаратура, а малко над 65% определят като по-скъпо лечението в частните болници и като по-високи цените на прегледите. 53,1% е дялът на респондентите, според които здравните грижи в частните болници са с високо качество.

Въпреки че малко над една трета от анкетирания споделят, че корупцията е характерна за всички лечебни заведения, дялът на отговорилите, че тя е по-разпространена в държавните болници е значително по-висок – 29,2%, срещу 9,4%, които определят частните като по-корумпирани. Държавните и общинските болници се разпознават и като подкрепени в по-голяма степен от държавата – 28,1% от респондентите са на подобно мнение. Достъпността на лечението също се оценява по-високо в държавните и общинските болници – както по отношение на възможностите за записване на час за преглед и за постъпване в болницата за лечение (24,4%), така и при прилагането на по-достъпна от финансова гледна точка медикаментозна терапия.

Злоупотребата с финансови средства, свързана с т. нар. „източване“ на здравната каса в най-голям степен се разпознава като общ проблем и за частните, и за държавните лечебни заведения – 61,1% от анкетирания споделят, че тези практики са характерни за всички болници. Като голям общ недостатък за всички лечебни заведения се откроява и полагането на по-добри грижи за пациентите, които разполагат с по-големи финансови възможности – 55,6% го определят като характерен за всички лечебни заведения. 52,5% е дялът на респондентите, според които във всяка болница, независимо от формата на собственост, съществуват практики за искане на допълнително заплащане за екип. За 51,3% от българските граждани приоритетното обслужване на пациенти с връзки се случва и в държавни и общински, и в частни болници.

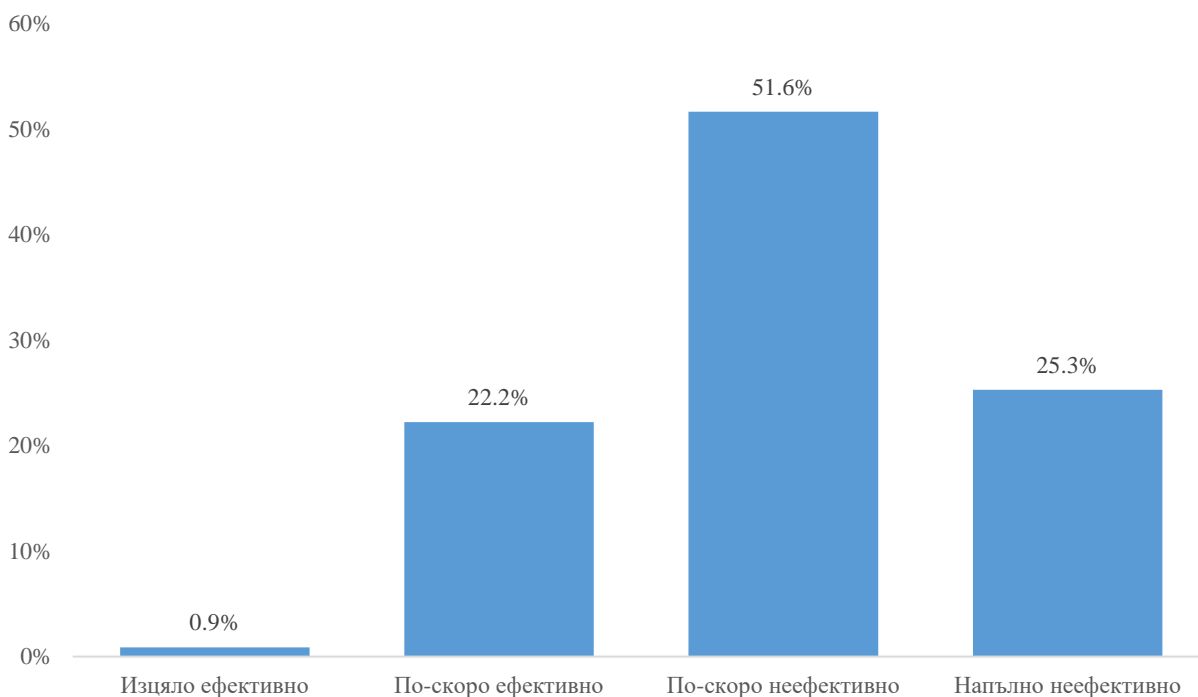
Най-сериозните дефицити на българските лечебни заведения, които гражданите открояват, са свързани с тяхното финансиране и с публичната информация за разходваните

средства. 39,9% от респондентите посочват, че в нито една болница в страната не се дава публично достъпна информация за получените средства от здравната каса и за тяхното разходване. 34,4% са на мнение, че болниците не се финансират прозрачно.

Респондентите на възраст до 40 години в по-голяма степен смятат, че здравните грижи в частните болници са с високо качество. Сред най-младите български граждани (до 24-годишна възраст) е по-разпространено мнението, че частните лечебни заведения разполагат с по-добри лекари. Около подобно твърдение се обединяват и повече здравноосигуряващи се лица. Хората на възраст между 31 и 40 години по-често посочват по-добрите условия на престой, ненужните прегледи и назначаването на скъпи лечения, без да има необходимост, като характерни за частните болници.

Каква е вашата оценка за начина, по който се управлява сектор здравеопазване?

Данните от проучването свидетелстват за голяма неудовлетвореност у българските граждани от управлението на здравеопазването в страната – 51,6% от анкетираните смятат, че сектор здравеопазване се управлява по-скоро неефективно, а 25,3% - напълно

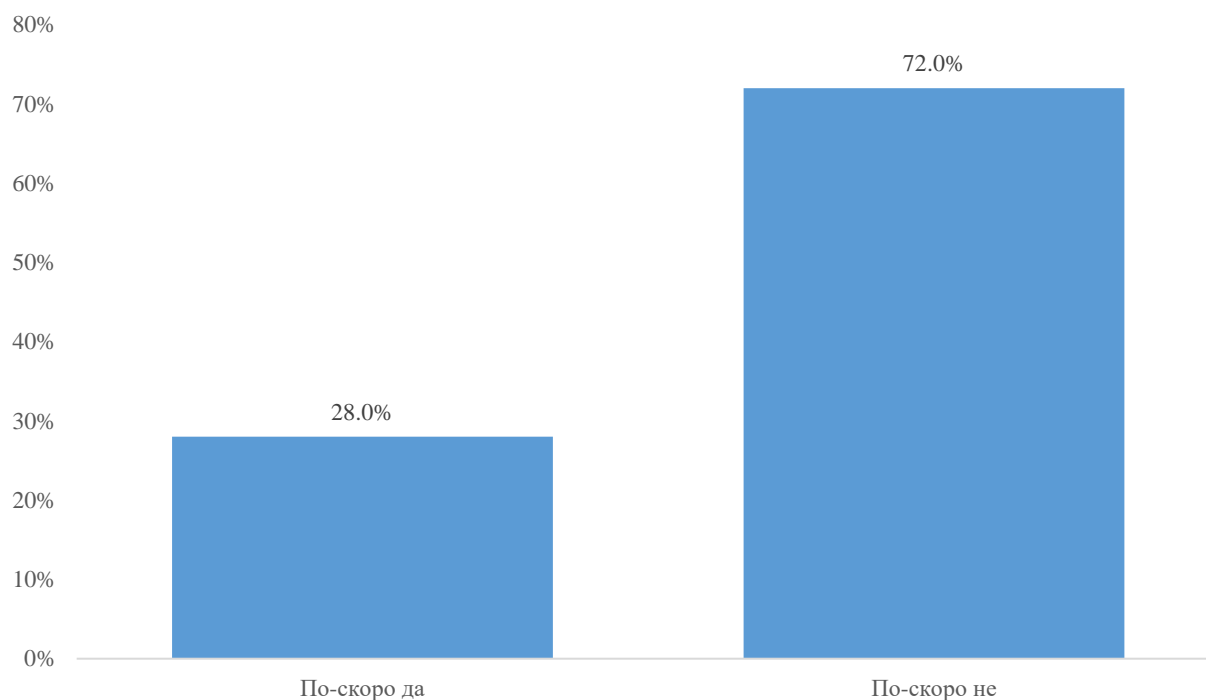

неефективно, което показва, че над 70% от българските граждани са в някаква степен неудовлетворени от начина, по който се управлява секторът. 22,2% се придържат към позицията, че здравеопазването се управлява по-скоро ефективно. Твърдо убедени в неговата ефективност са една 0,9% от анкетираниите.

Най-висока оценка за управлението на сектора дават респондентите с начално образование – над 60% го определят като ефективно в някаква степен, като единствено сред притежателите на тази образователна степен положителните оценки надхвърлят отрицателните.

4. Достатъчна наличност на здравни заведения в страната

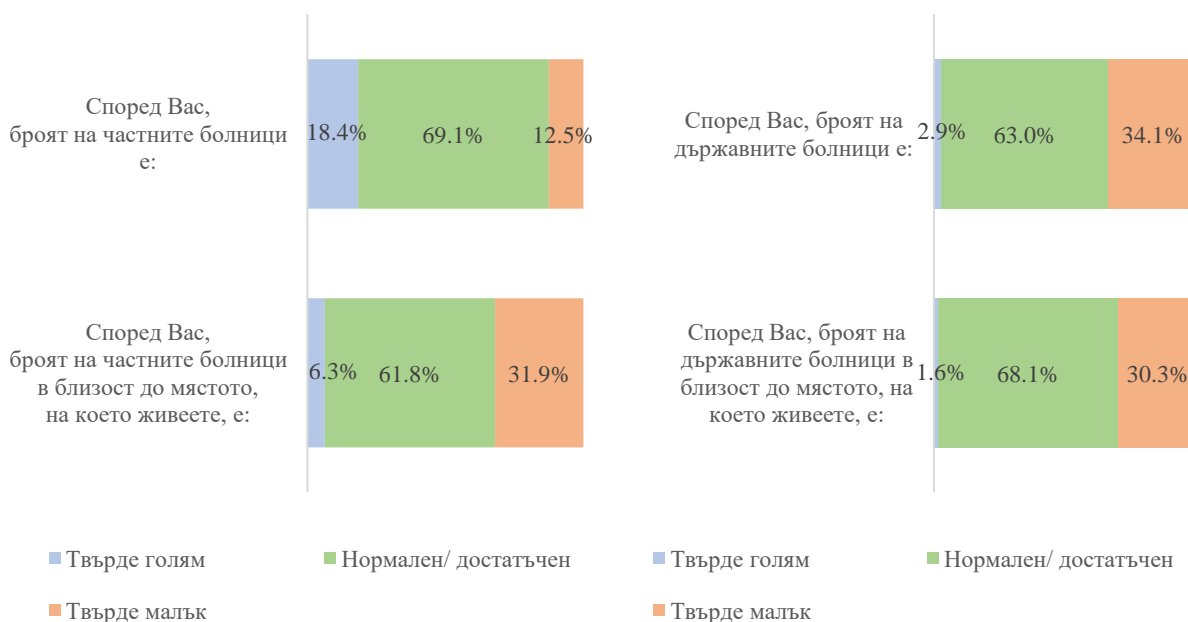
Като цяло добре ли са разпределени болниците на територията на страната?

Мнозинството от анкетираниите български граждани – 72%, са на мнение, че има проблем с разпределението на болниците в страната и че то по-скоро не е достатъчно добро. На противоположното мнение са 28% от респондентите.

Респондентите над 30-годишна възраст са по-склонни да смятат, че разпределението на болниците в страната не е достатъчно добро. На тази позиция по-честа са и жителите на малките градове и на селата, гражданите с по-ниско образование, представителите на ромската етническа общност, както и лицата, които се самоопределят като здравноосигурени. По-голяма склонност да твърдят, че разпределението на болниците в страната е по-скоро добро, имат жителите на столицата и на областните градове, както и респондентите с висше образование.

Общото впечатление от данните от проучването е, че за мнозинството от българските граждани броят на болниците в страната може да се определи като оптимален или достатъчен, като това е валидно и за държавните (63%), и за частните лечебни заведения (69,1%). Прави впечатление, че значително по-често гражданите са определяли броя на частните болници като твърде голям – 18,4% спрямо 2,9% със същото мнение по отношение

на държавните. Значително по-малък е и дялът на респондентите, според които в страната има твърде малко частни лечебни заведения – 12,5%. По отношение на държавните болници дялът на лицата, които определят техния брой като недостатъчен е 34,1%. Като достатъчен или нормален се определя от мнозинството от българите и броят на лечебните заведения в близост до мястото, на което живеят – 68,1% са на подобна позиция за държавните болници, а 61,8% - за частните. С дялове от 31,9% и 30,3% са съответно гражданите, които смятат, че в близост до мястото, на което живеят, има твърде малко частни болници, и които са на подобно мнение по отношение на държавните лечебни заведения. Жителите на столицата по-често определят като достатъчен и броя на държавните, и на частните болници в града. Липсата на болници в близост до мястото, на което живеят по-често посочват жителите на малките градове и селата, както и жителите на по-малки областни градове (до 50 000 души)

5. Обобщение

Усещането за корупция в различни институционални сфери е изключително силно застъпено в обществото. Според гражданите нейните проявления се наблюдават не само по отношение на изпълняване и възлагане на обществени поръчки, а и под други форми. Въпреки това анкетираните обособяват секторите, в които най-често се злоупотребява с обществени поръчки и това са инфраструктурни проекти, строителство/ремонти и енергетика. **Над 60% от гражданите определят здравната система като една от сферите с най-високи нива на корупционни практики.** Според 56% от анкетираните, корупцията в здравния сектор е свързана както с обществени поръчки, така и с други практики, а според 17% тя е свързана основно с предоставяните здравни услуги, а други 16% са на мнение, че корупцията в сектор здравеопазване е основно при прилагане на Закона за обществени поръчки.

Поставяйки фокус върху сферата, свързана със здравеопазване, анкетираните изтъкват ръководството на здравните заведения като най-силно засегнато от подобни неправомерни дейности. Въпреки това, повече от половината анкетирани са склонни да твърдят, че такива

са налични и в работата на лекари специалисти и ръководители на отделения. Тези тенденции са идентични както при частните, така и при държавните болници, макар да съществува по-силно разпространено мнение, че това е обичайно за държавния сектор. Ясно изразеното недоверие към ръководствата на болниците би могло да се отдаде на относително силно разпространените нагласи сред обществото, че болниците не се финансират прозрачно, не дават достатъчно публична информация за получените и разходваните средства от здравната каса, както и това, че се приемат с предимство пациенти с връзки.

- Данните сочат, че най-чувствителни към темата, свързана с корупция в здравеопазването са живеещите в столицата, като те по-често са ставали жертви на подобни неправомерни практики и по-често съобщават, че им се е налагало да доплащат за лечение.

Над деветдесет и пет на сто от анкетиранияте са склонни да твърдят, че Националната здравна каса се източва. Това отново се приписва предимно на държавните болници, но гражданите се обединяват около мнението, че е практика във всички болници. Над една трета от анкетиранияте твърдят, че във всички болници се назначават и правят ненужни прегледи.

Малко над една шеста от гражданите са ставали лично жертва на корупция в здравно заведение, като едва около една пета от тях заявяват, че са подали сигнал за това.

Нерегламентираните плащания в здравния сектор са силно разпространени в страната, като около четиридесет на сто от респондентите споделят, че им се е налагало да доплащат за лечение, а на около една пета от тях е бил издаден документ за плащането. Анкетиранияте не свързват тази дейност с държавните или частните болници, а смятат, че е повсеместна практика. Силно разпространено е и мнението, че тези доплащания са прекалено скъпи.

В страната е относително популярно поднасянето на подарък или пари на лекар, извършил лечение, но това се случва предимно по инициатива на гражданите като жест за свършената работа. Тази тенденция е около два пъти по-силно разпространена в държавните

болници, спрямо частните. В същото време, 10% от пълнолетните българи посочват, че са им били поискани пари в държавна болница, докато в частна в тази ситуация са попадали едва 3% от пълнолетните българи.

- Според проведеното проучване гражданите са на мнение, че корупцията е разпространена както в държавните, така и в частните болници, в държавните това се случва на повече нива – ръководство, лекари и ръководствата на отделенията в болниците. Всеобщите нагласи са, че в държавната болнична помощ съществува повече корупция. Забелязва се, че недоверието към частната болнична помощ се изразява предимно от лица с по-ниско образование и живеещите в селата. Анкетираниите от най-малките населени места много по-често са на мнение, че ръководствата и лекарите в частните болници са корумпирани.

Над деветдесет процента от анкетираниите са здравно осигурени. Неосигурените лица са предимно във възрастовите групи от 25 до 30 години и от 40 до 50 години. Статистическото разпределение показва, че делът на здравно неосигурени представители на ромското население е близо десет пъти по-голям от този при българиите. Забелязва се също, че тази тенденция е разпространена предимно сред най-бедните и най-богатите представители на населението. При първите тази тенденция би могла да се обвърже с по-ниското заплащане и това, че работодателите не внасят осигурителни вноски, с цел да повишат крайното финансово възнаграждение, а при вторите - вероятно е свързано с различни форми на труд (свободни професии, частни собственици и др.), но също така и с пренасочване към частната болнична помощ поради по-добрите условия и услуги.

- Забелязват се тенденции сочещи, че лицата без здравни осигуровки по-често определят всички болнични заведения като корумпирани. Това би могло да се разглежда като причина за тяхното отдръпване от държавното здравно осигуряване.

През последните пет години гражданите на страната са посещавали предимно държавни болнични заведения, като повече от половината анкетирани споделят, че те или техен роднина е бил пациент в такова заведение. Посещавалите частни лечебни заведения са

малко под тридесет на сто. Сред посетилите частни болници се наблюдават по-високи нива на удовлетвореност от получените грижи, но това им е коствало повече финансови средства.

По въпроса за съществуването и функционирането на частни здравни каси се наблюдава относителен паритет в нагласите „за“ и „против“, като минимален превес вземат противниците – 27,3% подкрепят подобна идея срещу 28,3%, които не подкрепят. Висок е дялът на респондентите, които не могат да изразят мнение по въпроса – 44,4%.

Високият дял на затрудняващите се да отговорят се запазва и при въпроса дали общински лечебни заведения, функциониращи на загуба, следва да бъдат приватизирани (46,5%). Дялът на отхвърлящите подобна възможност е по-висок от този на подкрепящите – 33,6% срещу 20,1%.

Предпочитанията за лечение в частни болници са силно изразени сред българските граждани – над 70% от тях биха избрали частно лечебно заведение в случай че имат нужда да се лекуват.

Равнопоставеност между лечебните заведения по отношение на финансирането от здравната каса е налична според 40,9% от българските граждани. **44,4% са на мнение, че такава няма и, че частните болници се радват на по-добри условия.** Малко под 15% от анкетираните смятат, че държавните болници са тези с по-добри условия по отношение на финансирането от НЗОК.

Много добрите условия за престой в лечебното заведение (73,8%) и наличието на модерна апаратура (68,1%) са характеристики, които мнозинството от българските граждани приписват на частните болници. По-високото качество на лечението също е често посочвано по отношение на частните болници, но за сметка на това според анкетираните, лечението в тях е по-скъпо. Корупцията и по-силната държавна подкрепа са по-разпознаваеми за държавните и общинските лечебни заведения. В тях също така лечението се определя като по-достъпно – както по отношение на достъпа до специалисти, така и по отношение на медикаментозна терапия, съобразена с финансовите възможности на пациентите. **Мнозинството от българите определят „източването“ на пътеки от**

здравната каса, предоставянето на по-добра грижа за пациентите, които имат повече пари, и допълнителните плащания за избор на лекуващ екип като негативи, присъщи за всички лечебни заведения, независимо от собствеността им. В същото време прозрачното финансиране и публичната информация за получените средства от здравната каса и за тяхното разходване са дефицити, които се наблюдават във всички болници.

Оценката за ефективността на управлението на сектор здравеопазване е силно отрицателна – над 70% от българските граждани са на мнение, че здравеопазването в страната не се управлява по ефективен начин.

Над 70% от българите заявяват, че болниците не са добре разпределени на територията на страната. В същото време техният брой се определя като достатъчен от над 60% - и по отношение на частни, и по отношение на държавни болници. Малко над една трета от гражданите са на мнение, че броят на държавните болници в страната е твърде малък. Като достатъчен се определя и броят на лечебните заведения в близост до местата, на които живеят респондентите – 61,8% от тях са на подобна позиция за частните, а 68,1% - за държавните болници. Близо една трета от гражданите определят броя на болниците в близост до мястото, на което живеят, като твърде малък – и частни, и държавни. Това са предимно жителите на малки градове и села, където достъпът до здравеопазване е по-ограничен.

Настоящото изследване е проведено като част от проекта „Борба с корупцията в Централна и Източна Европа“. Проектът се осъществява от „Правна инициатива за Централна и Източна Европа“ (Central and Eastern Europe Law Initiative/ CEELI Institute) с партньори от България, Словакия, Унгария и Румъния, с финансиране от Държавния департамент на САЩ (DoS/ DRL). От българска страна партньор по проекта е фондация „Български институт за правни инициативи“.

Изразените мнения, оценки, констатации, хипотези и предложения изследването представляват единствено и само гледната точка на авторите и по никакъв начин не може да се приема, че те съставляват мнение на партньорите по проекта или на финансиращата организация.

